

Câteva considerente privind revoluția pașoptistă din Țara Românească

Valentin Hănulescu

hanulescu_vali@yahoo.com

Mult timp revoluția pașoptistă a fost prezentată ca un eveniment cu o participare masivă din partea populației. Era oare atunci poporul român pregătit pentru un astfel de eveniment? Se putea trece de la poziția resemnată pe care o aveau mulți pe ulițele Bucureștiului după trecerea dorobanților când „rămăneau copii călcați, obrazuri tăiate de bice, urechi crăpate, spete învinețite”¹, de la groaza pe care o răspândea vestitul căpitan Costache care în timpul revoluției străbătea orașul strigând: „Îmi voi împleti biciul cu piele de român, îmi voi zugrăvi șaua cu sânge de român, ca să poată ține mai bine minte românul ce poate libertatea când se încearcă să fiu pe aici”², se putea trece la „egalitatea drepturilor politice”, „contribuție generală”, „emancipăția clăcașilor ce se fac proprietari prin despăgubire”?

Au existat factori ce au ajutat la izbucnirea acestei revoluții, precum valul revoluțiilor ce au cuprins întreaga Europă, întoarcerea tinerilor plecați la studii în marile capitale unii participând la aceste revoluții, nemulțumiri privind lipsa drepturilor, libertăților și a felului în care era condusă țara: „cuvântul nu era liber, presa cenzurată, opoziția suprimată prin măsuri violente, veniturile țării nu erau cheltuite pentru interesul general, ci pentru plocoane pentru miniștri și pașale, găzduiri ale consulilor și diferiților comisari de peste Prut și Dunăre, restul era cheltuit de slujbași <<pentru cari funcțiile publice nu erau decât un mijloc de chiverniseală și de îmbogățire>>”³. Erau vremuri în care chiar „pletele lungi, cravatele roșii de exemplu, se considerau ca semne revoluționare și deveneau, pentru șeful statului și pentru consulul rus, motivuri de serioase preocupări”⁴.

Din păcate nu exista o unitate în gândire privind organizarea acestei revoluții, fiecare categorie socială urmărind propriile interese. Boierii „în agitațiunea ce simțeau nu vedeau alta decât răsturnarea lui Bibescu din domnie și putința fiecăruia din ei de a-l înlocui”⁵. Tinerii, ce se întâlneau la librăria lui C. A. Rosetti și Winterhalder pentru a se informa despre cele petrecute în Europa și „a-și comunica unii altora vederile lor asupra ce erau datori să facă”⁶ încep să se organizeze în societăți secrete, al cărui scop era, în principal, lupta pentru drepturi libertăți. Însă nu toți tinerii gândeau astfel sau participau la aceste activități: „pe urmă, nu trebuie să ne facem o idee prea mare de tinerimea și popoul nostru, înmoleșit de atâția ani de guvernul fanariot, pe urmă demoralizat de ruși, e departe de a-l crede ca pe popoul francez. Cu întreprinderi așa mari nu sunt obicinuiți”⁷. Starea în care se afla poporul este zugrăvită cel mai bine de dialogul dintre Nicolae Pleșoianu și Nicolae Bălcescu, ultimul abea sosit în țară, cuprins de un entuziasm exacerbat după victoria revoluției la Paris și Viena, credea

¹George Potra, *Căpitan Costache, spaima bucureștenilor de altă dată*, în „Magazin Istoric” nr. 6/1970, p. 52.

²*Ibidem*, p. 56.

³*Anul 1848 în Principatele Române în Acte și documente*. Tomul VI, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Gobl”, 1910 p XXXVII

⁴Cornelia Bodea, *1848 la români*, vol III, Ed. Enciclopedică, București, 1998, nota p 15.

⁵Ion Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri*, Editura pentru Literatură, București, 1967, p. 359.

⁶*1848 în România*, București, 1898, Institutul de Arte Grafice Carol Gobl, p. 59.

⁷Cornelia Bodea, *op. cit.*, nota p. 215.

că poporul este pregătit de luptă, el bazându-se mai ales pe țărani și pe armată: „<<Cu ce?>><<Cu compania ta și după noi se ia poporul care e gata după cum îl cunoaștem>>.<<Dar cum îl cunoașteți, că voi veniți de la Paris și ați trecut prin țară cu poșta>><<O, ne-au spus unii, alții, știm noi>><<Se poate, dar eu tot cu poporul trăiesc de câțiva ani, (...).Nu că sunt mulțumiți de starea lor, nu că sunt mulțumiți de guvern, ci că, ca oameni de atâția secolii tot asupriți și înșelați (...) au spaima necredinței ciocoilor și necunoaștința puterii lor>>”⁸. Nicolae Bălcescu se baza mai ales pe societatea Frăția din care făceau parte mulți reprezentanți ai armatei însă, pe ofițerii superiori școliți de țariști nu se putea pune bază, iar pe tinerii ofițerii, deși erau cam nemulțumiți, „aveam oarecare speranță d-ai vedea după izbucnire d-a se uni cu noi, sau d-a nu fi în contra noastră, dar **nu contam pe ei**”⁹.

Greșeli s-au făcut și la nivelul conducătorilor unde existau 3 curenți printre revoluționari: „unul reprezentat de Nicolae Bălcescu, cel mai înaintat, dar cu puțini susținători (Cezar Bolliac, A. G. Golescu); „curentul Eliade” cu aderenți din lumea burgheziei înaintate și a boierimii liberale.(revoluție pașnică și se opun în proprietății țărănilor), liberalii-radicali ai lui C. A. Rosetti, ce militau pentru interesele burgheziei mici și mijlocii, sprijineau reformele democratice.

În ciuda faptului că această societate era secretă, iar corespondența dintre revoluționari era cifrată, Pleșoianu primind la 7 iunie următorul mesaj pentru a participa la o adunare secretă alături de Tell și Radu Șapcă: „vino cu crucea și cu Evanghelia spre a cununa mireasa”¹⁰, existau spioni peste tot, „...căci atunci și zidurile [erau] cu urechi”¹¹, o parte din revoluționari au fost arestați, lucru ce a pus în pericol izbucnirea revoluției. Este drept că o mână de ajutor le-a fost dată revoluționarilor tocmai din partea lui vodă care, fiind informat de pregătirea unei mișcări, nu a luat măsuri drastice, ci a invitat la masă câțiva din fruntași revoluționari mai moderați, dându-le sfaturi de potolire. Nici subalternii domnului nu au luat măsuri la timp, omul de încredere a lui Bibescu, Vilara spunea că „nici o sută, nici o mie de arestări de s-ar face nu va opri buba d-a sparge”¹² pentru că toată lumea era amestecată.

Problemele au început să apară după izbucnirea revoluției la Izlaz. Visteria era goală, comerțul era în criză datorită revoluțiilor din Europa, în țară era epidemie de holeră. Revoluționarilor le lipseau mijloacele materiale, - banii și armele - dar și oamenii pregătiți și capabili pentru o asemenea misiune. Este drept că după 11 iunie, bucureștenii se întâlneau aproape zilnic fie la Filaret „de la trei după amiază până seara la opt, fie sus, la Mitropolie între nouă seara și unu din noapte”¹³, însă această susținere nu exista în toate localitățile, existând multe cazuri în care slujbele mai mici erau ocupate tot de vechii slujbași care „încurajă pe reacționari...”¹⁴. La aceasta se adaugă atitudinea oscilantă a unor membrii ai guvernului. Ion Heliade Rădulescu a jurat „înaintea cerului și a oamenilor” să moară „pentru cea mai sacră cauză”¹⁵, pentru libertatea românilor, iar după trei luni același revoluționar, în tabăra turcilor s-a aruncat la picioarele pașei cerând îndurare: „Pașo, nu mă tăia!”¹⁶. C.A. Rosetti și

⁸*Ibidem*, p. 211-212.

⁹*Ibidem*, nota p. 212.

¹⁰C Corbu, *Izlaz 1848, adunarea de pe câmpul regenerării* în „Magazin Istoric”, nr. 5 / 1968, p. 22.

¹¹Cornelia Bodea, *op.cit.*, nota p. 225.

¹²Ion Ghica, *op. cit.*, p. 364.

¹³Dumitru Hâncu, *Viața cotidiană*, în „Magazin Istoric”, nr 7/1978, p. 38.

¹⁴Cornelia Bodea, *op.cit.*, nota p. 273.

¹⁵George Potra, *Ion Heliade Rădulescu. Scrisori inedite* în „Magazin Istoric”, nr. 7-8/1968, p.114 .

¹⁶Nicolae Bălcescu, *Opere IV Corespondență*, p.112.

I. Brătianu, la 17 iunie, și-au dat demisia din guvern și apoi „ei singuri, după căderea reacției de la 19 se așezară la posturile lor”¹⁷. Nici membrii Locotenenței domnești, foștii membri ai guvernului nu și-au schimbat atitudinea, Nicolae Bălcescu scriind lui Ghica în 21 ianuarie 1849: „Golescu poate este cel mai bun tocmai fiindcă este mai nul. Tell e o a doua ediție a lui Eliad și acesta un blestemat”¹⁸.

Oscilantă era și poziția populației: „N. Russeti - care mai înainte cu 3 zile arunca piatra în capul revoluționarilor și care ar fi fost depus să facă toate mijloacele (...) spre a se opune trecerii noastre - era în capul celor mai călduroși constituționali și cel dintâi care venea înaintea membrilor guvernului ca să-i feliciteze”¹⁹. Pe 29 iunie guvernul va pleca din București însă nu i s-a permis să oprească în Târgoviște. Mai mult, membrii guvernului au putut trece spre Rucăr numai după ce au plătit 300 de galbeni. N-au fost luate măsuri împotriva reacționarilor din București, ceea ce-l va face pe A. C. Golescu să scrie: „...să apucăm o politică mai energică, deși aspră în contra inamicilor libertății publice. Puneți fraților, mâna pe acei cuconași care deloc nu se împacă cu ideile celor nouă, și care de atâtea ori au complotat în contra fericirii patriei (...) Revoluție fără teroare nu se poate face în țările noastre, destul dar cu anacronismele romantice, destul dar cu politica sentimentală!”²⁰

Armata era slab dotată și, cu puține excepții, era comandată de vechi ofițeri, mulți rusofili pronunțați, iar restul în cel mai bun caz indiferenți pentru cauza revoluției. Totuși, armata după 9 iunie și-a specificat foarte clar punctul de vedere în fața lui Gheorghe Bibescu în ceea ce privește o intervenție în forță împotriva revoluționarilor: „<<În caz când străinii, inamicii Măriei voastre și patriei noastre, vor veni din afară, atunci jurăm pe credința noastră, d-a face datoria până la o picătură de sânge, iar altfel în contra românilor, în contra fraților noștri, vie ei cum vor veni, mai ales cerând ei îmbunătățiri patriei, noi nu le putem a le fi ostili>>”²¹. Lipseau banii necesari înarmării. Încă înainte de izbucnirea revoluției au fost strânse fonduri din diverse donații: 1000 de galbeni de C. A. Rosetti, 1000 de galbeni de Ion Ghica, 480 de galbeni (15.000 lei vechi sau 5.600 de franci) aduși pe neașteptate de Niculae Alexandru Nicolescu, care a venit într-o zi la Ion Ghica zicând: „<<Nu știu nimica și nici nu am venit să aflu, dar am convingerea că se pregătește o mișcare în țară și că trebuie să fii în curent de cele ce se petrec, și am venit să-ți aduc 15.000 de lei (aproape 5.600 franci) de cari dispui cum crezi. Să știi însă că voi fi cel dintâi la luptă>>”²². Alții au donat diverse bijuterii: „Costache Caragiale va dona un inel cu diamant și <<o podoabă de granate a soției>>”²³, Cezar Bolliac va vinde argintăria „de zestre”. Au fost cumpărate arme totul desfășurându-se bineînțeles în secret: „<<Dați aducătorului un ghiuden și doi cârnați>>”, ceea ce înseamnă << Dați aducătorului banii trebuincioși pentru cumpărarea unei puști și a unei perechi de pistoale>>”²⁴

Din păcate o atitudine oscilantă s-a observat și la cei din armată. Deși pe 15 iunie la Filaret armata va depune un jurământ față de revoluție - „Jur că voi fi credincios voinței nației române, apărând-o din toate puterile împotriva orăului atac și asuprire; jur că nu voi lucra niciodată în contra intereselor nației și că voi ține și apăra

¹⁷ Cornelia Bodea, *op.cit.*, nota p. 264.

¹⁸ *Ibidem*, p. 102;

¹⁹ *Ibidem*, nota p. 267.

²⁰ Dumitru Almaș, *Neamul Goleștilor*, în „Magazin Istoric”, nr. 6/ 1971, p. 53

²¹ *Istoria militară a poporului român*, vol IV, Ed. Militară, București, 1987, p. 279

²² Ion Ghica, *op.cit.*, p. 359.

²³ Tudor Șoimaru, *Cezar Bolliac*, Ed. Tineretului, 1962, p. 269.

²⁴ Ion Ghica, *op.cit.*, p. 359.

cele 21 de puncturi decretate de popor...”²⁵ -, la scurt timp, pe 29 iunie când guvernul se îndrepta spre Târgoviște însoțit de două companii de ostași, aceștia vor refuza să continue drumul și se vor întoarce la București, ceea ce l-a făcut pe Nicolae Bălcescu să-i scrie lui Ion Ghica: „...toți ofițerii o băgaseră pe mână și ca niște lași meraseră să-și dea demisia și începură a striga în contra-ne declarându-se mai în insurecție.(...) Armata s-a demoralizat și a pierdut de tot disciplina. Nu ne este de folos nici înăuntrul nici afară, căci arăt că nu voi a se bate”²⁶.

Cu toate acestea entuziasmul revoluționarilor nu a dispărut, Barbu Bălcescu îi scria fratelui său Nicolae din tabăra de la Râureni: „De ai vedea pe bravii săi panduri și dorobanți. Nu ai voi mai mult și nu ai visa măcar că, cauza noastră poate să cază vreodată”²⁷. Chiar dacă rolul ei era să apere această revoluție până la urmă tabăra va fi dizolvată deși Gh. Magheru afirma cu puțin timp înainte că „depunând armele nu vom câștiga decât <<disprețul lumii întregi>>, pe când împotrivindu-se dușmanilor revoluției <<vom ieși învingători și dacă nu noi, dar urmașii noștri inspirați de luptele noastre ne vor răzbuna, făcând să reînvie în Patrie libertatea pentru care am pierit>>”²⁸.

O altă greșeală a revoluționarilor a fost politica față de împroprietărirea țăranilor. După ce la Islaz, se recunoștea dreptul țăranilor de a fi împroprietăriți deoarece „...prin munca lor de atâtea veacuri au lucrat moșiile și le-au îmbunătățit, au hrănit pe strămoșii proprietarilor, pe moșii lor, pe părinții lor, pe acești proprietari înșiși (...) își cer o părticică de pământ (...) părticică răscumpărată de atâtea veacuri cu sudorile lor. Ei o cer și patria le-o dă...”²⁹, lucru consfințit la punctul 13 din Proclamație în care se cerea, „emancipăția clăcașilor ce se fac proprietari prin despăgubire”³⁰. La numai câteva zile însă, țăranii erau sfătuiți pentru a nu face pagubă proprietarilor și arendașilor să mai facă un efort trei luni de zile și să iasă pe câmp pentru a strânge recolta, promițându-le că vor fi plătiți 2 lei pe zi³¹. Ori dacă ne gândim ce însemna orizontul unui țăran la mijlocul secolului al XIX lea când țăranii chiar dacă nu erau mulțumiți de viața pe care o duceau sau de politica guvernului, nu făceau nimic pentru a-și îmbunătăți soarta tocmai pentru că nu mai aveau încredere în promisiuni, atunci nu e de mirare că ei nu susțineau această revoluție stărnind nemulțumirea lui Nicolae Bălcescu: „...starea lucrurilor prin sate merge cam moale. Măsurile noastre pentru proprietate lăsând lucrurile în starea veche sunt cam vătămătoare căci țăranii nu cred făgăduielile și zic că de ce nu li se dă acum”³². Și nu aveau cum să fie împroprietăriți deoarece lentoarea cu care lucra guvernul s-a transmis și Comisiei proprietății care „lucrează foarte încet și rău.(...) S-au amestecat pasiunile proprietarilor care nici nu vor să audă de expropriere, deși li s-a demonstrat că statul îi va despăgubi.(...) La rândul lor țăranii nu vor să audă vorbindu-se de libertate fără împroprietărire”³³. Această comisie va fi dizolvată după doar 10 zile deoarece, „când venită la aplicare -

²⁵ Ion Bulei, *Acte programatice ale revoluției de la 1848* (Jurământ depus pe Constituție la 15 iunie pe Câmpia Filaretului) în „Magazin Istoric, Nr 3 / 1978, p. 12.

²⁶ Nicolae Bălcescu, *op. cit.*, p.78.

²⁷ Dragoș Sterian, *Tabăra de la Râureni*, în „Studia et Acta Musei Nicolae Bălcescu”, 1969, p. 206.

²⁸ *Ibidem*, p 207

²⁹ Cornelia Bodea, *op.cit.*, vol I, Ed.Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 353.

³⁰ *Proclamația de la Islaz*, colecția Memorialul Nicolae Bălcescu, nr. inv. 18.

³¹ vezi Cornelia Bodea, *op.cit.*, vol I, Ed.Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 558

³² Nicolae Bălcescu, *op.cit.*, p. 73

³³ Anastasie Iordache, *Goleștii.Locul și rolul lor în istoria României*, p.122.

spune Ubicini - și când fu vorba de a hotărâ numărul de pogoane trebuitor fiecărei familii, reaua voință a boierilor începu să se dea pe față³⁴.

Revoluționarii vor apela și la ajutorul bisericii, știind că populația este foarte credincioasă. La Islaz, înainte de a se citi Proclamația a fost ținut un serviciu religios, pentru a atrage cât mai mulți țărani, pe masă fiind o cruce și o evanghelie. Tot aici, în cadrul cuvântării se evidențiază rolul preoților: „Este sarcina voastră, datoria voastră de a ieși cu crucea în mână și de a pecetlui cu dânsa tunurile și țevile purtătoare de moarte³⁵. La fel se întâmplă și la Filaret pe 15 iunie unde are loc un serviciu religios împlinit chiar de mitropolit, urmat de citirea celor 22 de puncte ale Constituției și depunerea jurământului.

Din păcate s-a exagerat cu acest ajutor „în loc să se ridice toți, cu armele-n mâini și să vină în fața rușilor și turcilor ei au ieșit <<cu crucea și evanghelia, parcă păgânii și tâlharii să nchină la cruce și la evanghelie>>³⁶. Și atitudinea mitropolitului Neofit a fost de condamnat, acesta, deși fusese pus în fruntea guvernului în trei luni cât a durat revoluția din Țara Românească, a depus nu mai puțin de 5 jurăminte în favoarea sau împotriva revoluției, iar la 6 septembrie a rostit o afurisenie la adresa Regulamentului Organic, pe care o va retrage după o săptămână. Ori, se întrebau chiar și revoluționarii, „<<dacă pravilele bisericești pe un călcător de jurământ mirean, și care a fost acea călcare pentru lucruri particulare, să-l osândește la tăierea mâinii drepte sau a limbii, apoi oare la ce va osândi pe un mitropolit care a călcat cinci jurăminte deodată și nu pentru lucruri particulare, ci ca să vândă o nație întreagă?>>³⁷.

Putem spune că revoluția pașoptistă din Țara Românească n-a fost o mișcare de mari fapte eroice, de izbânzi pe câmpul de luptă, n-a avut nici măcar succese imediate, care să fi schimbat soarta țării și a poporului. Dimpotrivă, efectele ei au fost dezastruoase: o grea ocupație străină și o înăsprire a regimului creat prin Regulamentul Organic. Au existat și efecte benefice. A răspândit în rândul populației ideile cu ajutorul cărora se putea realiza emanciparea poporului român - ideea de unire, independență, libertate. Pentru țărani mai ales a fost o perioadă de speranță pentru obținerea acestor drepturi și libertăți: „...și ce e drept în vr'o trei luni cât domniră ei (revoluționarii de la 1848 n.n.) ni se stinseseră vânățiile de pe spinare³⁸ schimbându-se poziția boierilor față de țărani: „ce blând mai era ciociul atunci. Te uitai la dânsul și nu-l cunoșteai!³⁹ A fost pregătit terenul.

Referitor la această revoluție, cel mai bine a concluzionat C.A. Rosetti într-o scrisoare către Ion Ghica scrisă la 2 ani după revoluție: „Stam toți cu mâinile-n sân mulțumindu-ne a ne calomnia unii pe alții (...) Puteam să cădem precum au căzut Polonii în 1831, precum au căzut Maghiarii la 1848, dar rumânismului îi rămâneau drepturi și titluri la recunoștința popoarelor, precum au câștigat Polonii și Maghiarii care o să fie organizați și restabiliți înaintea noastră. Ș-apoi cine poate zice desigur, că n-am fi izbutit (...) Tot ce pot zice cu certitudine este că nu am fi căzut mai jos decât astăzi⁴⁰.

³⁴ 1848 în România, p 118

³⁵ Cornelia Bodea, *op. cit.*, vol. I, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 359.

³⁶ C. A. Rosetti și I Brătianu, *Catehismul sătenilor sau sfaturi la vatra focului între un revoluționar și un satean*, Bruksel, Tipografia lui J.H. Depou, colecția Memorialului Nicolae Bălcescu, nr. inv. 1610, p. 28.

³⁷ *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*. Tomul VI, p 175.

³⁸ C. A. Rosetti și I Brătianu, *op.cit.*, p. 11.

³⁹ *Ibidem*, p.12.

⁴⁰ CA Rosetti- Ion Ghica. *Un singur subiect: patria noastră* (Antologie de texte și rezumate introductive de Cornelia Bodea) în „Manuscriptum” Nr. 2/ 1973, p. 27- 28.

Summary

The revolutionary wave that swept across Europe in 1848 was the time for the young people in the Romanian Country - many of them returned from studies abroad, those who studied in Paris and even participated in the French Revolution - to organize a revolution. The enthusiasm of many of them was facing with the real situation in the country. It was hard to have a cohesion of ideas for those who were part of different political class. The difficulties were increased by the lack of the material resources and of the people capable for such a mission. They also had no support from the major powers.

In addition to all these, there were made many mistakes, too. The biggest mistake was that peasants were not given land, which would have made them support this revolution.

Even if the revolution was not a success on the battlefield with immediate effects, on the contrary, it was followed by the Russo-Turkish occupation and the tightening of the regime created by the Organic Regulations, we can say that this revolution also had beneficial effects because it spread among people ideas useful in the process of the emancipation of the Romanian people - the idea of unity, independence and freedom.